

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה פרשה

דרכי האמורי בעניני שתיית יין
מתוך הספר 'עם לבדד ישכון' בעניני בחוקותיהם לא תלכו, מאת הר"ר ג'ר' יוסף מיכאל זינגר שליט"א ממאנסי

ובחקתיהם לא תלכו (יח.ג).

אמירת לחיים אמרינן בגמרא (שבת סז, ב) בסוף שמעתתא דדרכי האמורי, חמרא וחיי לפום רבנן, אין בו משום דרכי האמורי. מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו, ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי לפום רבנן, חיי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהו, וע"כ. ופרש"י (ד"ה חמרא וחיי) וז"ל, כשמוזגין ונותנין כוס אומר כן, לברכה בעלמא, עכ"ל.

וטעם ההיתר, נראה ע"פ מש"כ רש"י דכיון שעושה כן משום ברכה הרי דיש לזה טעם הגון, ובאופן זה אינו אסור משום דרכי האמורי. ואכן נראה דאחד המקורות לאמירת "לחיים" בשעת שתיית יין וכדומה הוא מסוגיא זו.

ועי' תקוני זהר (תיקון כד) דאי' שם בתוה"ד בזה"ל, וצריך למימר סברי מרנן ואינן דאמרין וענו לחיי בגין דאתקשרו באילנא דחיי לא באילנא דמותא ואיהו גפן דחב ביה אדם קדמאה וכו', ע"כ. ומשמעות הדברים דאמירת לחיים הוא בשביל לא להתקשר ליינן של חטא אדם הראשון.

ובתנחומא (פקודי ב) אי' שמשקין את היוצא ליסקל יין טוב וחזק כדי שלא יצטער מן הסקילה, ומסיים המדרש, וכן שליח צבור כשיש בידו כוס של קדוש או של הבדלה והוא אומר סברי מרנן ואומר הקהל לחיים כלומר כי לחיים יהא הכוס, עכ"ל. ועל דרך זה כתב בשיירי כנה"ג (או"ח סימן קסז הגהות ב"י ס"ק ד) שזהו מקור אמירת "לחיים" בשעת שתיית יין. וכעין זה איתא בכל בו (סימן כה) בנוגע לעניית "לחיים" על שאילת "סברי", וז"ל, שם והן עונין לחיים, כלומר דעתינו שנברך עליו לחיים, לא כברכת כוס יין של הרוגי ב"ד וכו', ויש אומרים טעם אחר לפי שבשביל היין קלל נח את כנען בנו, ולכן שואל המברך יש בדתכם לברך על היין, והם אומרים לחיים, כלומר זכה לשתותו לחיים, עכ"ל. ועי' עוד אגרת הטיול לרבי חיים זצ"ל אחי המהר"ל (אות ח) שכתב כעין טעמו הראשון של הכל בו.

[ועי' פמ"ג (סימן קעד מש"ז ס"ק יא) וז"ל, כששותה כוס מברך תחלה ויטעום מעט ואח"כ יאמר לחיים וכדומה, דכבוד שמים עדיף. ויש אומרים שיש לומר תחלה לחיים, דכבוד הבריות גדול הוא, עכ"ל.]

הקשת כוסות והנה כל זה לענין אמירת לחיים. אמנם מצינו עוד מנהג של הקשת הכוסות זה לזה בשעת השתיה, ויל"ע האם מקורו מהנכרים ויש לאוסרו משום ובחוקותיהם לא תלכו. ועי' שו"ת מבשר טוב (חלק ב י"ד סימן עט) שכתב וז"ל, מה שראיתי עוד מנהג רע שהתחקו אחרי חוקות הגוים ומנהגיהם, והוא כששותים יין ומברכים לחיים הם מקישים את הכוסות זע"ז, ומחיתו ע"ז, ואיש אחד הסביר לי הטעם על זה, כי הלא יש חמשה חושים: חוש הטעם, הריח, השמע, המשוש והראות, וכשלוקחים הכוס יין בידיים ושותים, אז רק ארבעה חושים נהנים, כי חוש השמיעה אינו נהנה, וע"כ מקישים הכוסות שמשמיע קול ויהנה גם הוא, והשבתי לו הא תינח על מנהג העכו"ם שעושים כן מפני שאין מברכים עליו ברכת היין, אבל אנחנו הלא אנו משמיעים קול לו קול אליו, ואם כן יש גם כן לחוש השמיעה הנאה מזה ממקור הקדושה, ואין אנו מותרים להתחקות אפילו בזה אחר מנהג העכו"ם וכו', ע"כ נתנהג בכל המנהגים כמנהג אבותינו שתורה היא, ומנהג ישר כזה יכולים לקיים עם ברכת "לחיים" בגימטריא "מנהג", והבן, עכ"ל. הרי דפשיטא ליה שיש לאוסרו משום לאו דבחוקותיהם לא תלכו.

אמנם להלכה נראה דתלוי בכלל שמצינו בענין דרכי האמורי דאם יש טעם הגון למנהג שפיר דמי, ואם לאו אסור משום ובחוקותיהם לא תלכו. ויש שנתנו טעם להנהגה זו שהיא כדי לוודא שלא הרעילו את היין, ועי' שמקיש הכוסות אהדדי ונשפך קצת מכוס אחד אל חבירו, הדבר מורה ששניהם ראוים לשתיה. אמנם קשה לברר אם זה יסוד המנהג, לכן נראה ראוי להחמיר ולא לנהוג כן.

עלה חיזוק

מכתב חיזוק והדרכה ללימוד התורה מאת הגר"ש אויערבאך זצ"ל

מתוך 'ספר זיכרון - פני משה' לז"נר' משה יצחק עזרל ז"ל

...אשר שאלת בענין דרכי למוד, האמת אגיד לך כי בלבי והרגשתי כי ב"ה הנך רואה סימן יפה בלמודך והסדר שלך בלמוד הוא טוב מאד עכ"פ לעת עתה, ותמשיך ותתחזק בע"ה בסדר וכאשר קבעת לך עד עתה, ובודאי שלעת עתה חלילה לך מלעזוב למוד לשם בקיאות ובפרט שזה גם בעיון קצת, וכן תמשוך גם בלמוד העיון ולהתעכב בזמן ארוך להתרכז בענין אחד, אך גם זה צריך להיות בבחינת בעל הבית דוחק וכאילו עומדים על גבך לזרזך להתרכז ולהתעמק בעיון ולעבור לענין אחר, וכפי ששמענו גם מרן הגר"ח ז"ל עד גיל עשרים וארבע היה תמיד במצב כממהר ולתפוס להספיק לרכוש, ויש ללמוד מזה גם לדידן יתמי דיתמי.

ומה שמעיק עליך שהנך מרגיש כי אתה רחוק הרבה משלמות, זהו הרגש אמתי כל מי שלבו דבוק בתורה, וכמה שלומדים יותר הצמאון יותר ואוהב תורה לא ישבע תורה ואם כבר זכית לזה מה טוב, ואמנם כבר האריכו רבותינו הרמח"ל זצ"ל בפתיחתו לספר הקל"ח וכן רבינו חיים ז"ל מוולוז'ין כי היצה"ר אין לו מנוחה מעסק התורה כי גחלים אתה חותה על ראשו ועיקר גמגמו לבטל ולהחליש מעסק התורה, ולזה צריך לחפוש דרכיו כי לפעמים הבלבול מצד היצר החליש ח"ו מתיקות נועם התורה.

ובודאי שצריך גם תפלה מעומק הלב, וכמדומה לי שלפי לבך ונפשך הנך מסוגל להתעלות בענין התפלה שיהא נקי מדמיון והרגשות הבל, ולמצוא מסילות חכמה בשכל מזוקק מן המוח אל הלב ומן הלב אל המוח ולבקש ולהתקרב אל האמת שאין אמת אחר מלבדו.

והש"ת יהי בעזרך בכל הענינים...

חפץ בהצלחתך,

שמואל



הג"ר שמואל אויערבאך זצ"ל

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
8:34	ג' כוכבים קטנים רצופים	8:42/9:27	ס"ו קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	7:30	הדלקת נרות	1:30	מנחה גדולה (גר"א)
9:02	ע"ב דקות	10:06/10:36	ס"ו ז תפילה מג"א וגר"א	7:48	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:21	ט' שעות (להתחלת סעודה)
9:21/9:33	ר"ת לחשבון המעלות/אכטיל	7:49	שקיעת החמה	8:29	קרי"ש של ערבית (לתפילת ערבית והתחלת סעודה שבת)	6:22/6:47	פלא המנחה (גר"א מג"א לפי אופק)
<p>מנהגים: מפטירין [למנהג אשכנזים] הפטרת אחרי (הלא כבני כושיים) ולא הפטרת קדושים (רמ"א סימן תנח) מברכים המתענים תעניות בה"ב פרקי אבות פרק ג ליל ש"ס סופרים כ"ג לעומר, מוצ"ש סופרים כ"ד לעומר. זמני קידוש לבנה: ז' שלמים: ליל ששי. ויש ממתנים עד מוצאי שבת. סוף זמנה: ליל ששי י"ד אייר.</p>							

קול עלה

בענין טעמו של הרמב"ם לקרבנות

בגליון לפרשת ויקרא הבאתי את טעמו של הרמב"ם בספר המורה להקרבנות ודברי הרמב"ן החולקים עליו, וגם את הפשרה שעשה המשך חכמה, ועד"ז הוספתי שם את הנלענ"ד לענין קרבן פסח.

עתה העירני אחד מידידי שליט"א לדברי הגאון רבי יוסף ליב בלוק זצ"ל בשעורי דעת בשיעור "קרבנות - תמים תהיה עם ה' אלקיך" (עמ' 199 במהדורת תל אביב תשט"ז) שכתב וז"ל, והנה רבים הם הקוראים תגר על הרמב"ם שנתן טעם לקרבנות במורה נבוכים (ח"ג פרק לב) שהוא כדי לעקור עבודה זרה מן העולם, לפי שהיה מנהג הקדמונים מהאומות שהיו מקריבים לכחות העליונים והעתיק אלו העבודות לשמו יתב' עד שימחה שם עבודה זרה ויתקיים פינת יחודו. ובאמת דברי הרמב"ם לקוחים מדברי חז"ל (ויק"ר פרק כב) "רבי פנחס בשם רבי לוי אמר משל לבן מלך שגס לבו עליו וכו', אמר הקב"ה: יהיו מקריבים לפני בכל עת קרבנותיהם באהל מועד והם נפרשים מעבודה זרה והם נצולים". ובאמת אין ספק שגם הרמב"ם לא חשב את זה הטעם לעיקר בענין הקרבנות, כי הלא בספרו הגדול, סוף הלכות מעילה, כתב שהטעם האמתי בקרבנות הוא סוד מסודות התורה וכל העולם מתקיים בשביל הקרבנות, אלא בספרו בעד הנבוכים כתב טעם זה, כי באמת גם הוא נמצא וכמו שנתבאר, אבל אל לנו לחשוב ח"ו כי הרמב"ם ז"ל תפס טעם זה לטעם היחידי במצות הקרבנות [ועיי"ש במורה נבוכים פרק מו שכתב עוד טעם בענין הקרבנות] אלא שגם זה הטעם נמצא בצוואת הבאת הקרבנות וכמו שמצינו גם במדרש, עכ"ל ועיי"ש בכל דבריו שהארץ עוד.

ועתה ראיתי שכבר קדמו החתם סופר בזה, שכן בפיתוחי חותם (הקדמת הגר"ש סופר לשו"ת חתם

סופר יורה דעה) הובא בשמו "כי אע"פ שנתן הרמב"ם במורה טעמים על זה [-קרבנות], הוא רק להשקיט לב ההדיוטים, כאשר כתב בעצמו בסוף הלכות מעילה שענין הקרבנות הוא סוד וחק שלא נגלה לנו". וכיון שביים אחד ראיתי שני נביאים הללו מתנבאים בסגנון אחד אמרתי בל תכבוש נבואתם ואל תמנע טוב מקוראי העלמים' והעתקתי אותם כאן.

כלל מן מן אלוהים ***

סוף זמן ברכת האילנות

באתי להעיר על מה שנדפס בלוח ה"זמנים" בשבוע שעבר שנערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א, "סו"ז ברכת אילנות: ערב שבת [ויש מקילין עד ליל שני ט"ז אייר]". ולא הראה מקור דבריו, ובפרט המקור לליל ט"ז אייר, שלא מצאתי דעה כזו. ובאמת כאשר נעיין בפוסקים נראה שרובם מקילים בזה, וכדלהלן:

אמת הוא שלשון השו"ע "סי' רכ"ו" [היוצא בימי ניסן כו"י, וכ"ה לשון הגמ' [ברכות מג:]. אולם במ"ב [סק"א] "אורחא דמלתא נקט שאז דרך ארצות החמים לבלב האילנות וה"ה בחודש אחר כל שרואה הלבלוב פעם ראשון מברך". ובהרבה מקומות קרים אין האילנות מוציאים פרח עד לאחר חודש ניסן, וכ"כ בערה"ש [סק"א] "במדינתנו אינו בניסן אלא באייר או תחלת סיון", וכ"כ בראשונים [ריטב"א ר"ה יא, האשכול עמ' סח, מרדכי ברכות רמז קמח] וכמה אחרונים [חיי"א סג ב', א"ר א', חת"ס, מחצה"ש, גר"ו לוח ברכת הנהנין יב כג, ועוד] שניסן לאו דוקא ותלוי רק בפריחת האילנות.

ובהגהות חת"ס לשו"ע בשם רבו ובתשו' ויחי יעקב [א"ח ס"ח] כתבו שכונת 'ניסן' אינו לחדש ניסן אלא לתקופת ניסן (Spring). ולדבריהם הזמן מתארך ג' חדשים עד תקופת תמוז (כל זמן שלא נתגדל הפרי [ע' במ"ב סק"ד]).

ומה"ט כתבו כמה פוסקים שמי שלא בירך בניסן יברך באייר: כ"כ בשו"ת התעוררות תשובה [ח"א סק"ד], באר משה [ח"ח סע"ט] בצל החכמה [ח"ו סל"ו], וקובץ הלכות [פסח ג' ה']. וכן העיד ברבבות אפרים [ח"ה סקע"ג] על מעשה רב של בעל האג"מ. וכן משמע בצדה לדרך [מאמר א' סוף כלל ג'], מובא בא"ר [סק"א] ובאה"ט.

ולא מצאתי מי שיחמיר שלא לברך חוץ מחדש ניסן זולת הברכ"י [סק"ב] שכתב ע"ד האמת דשייכא דוקא לימי ניסן, והכה"ח [א'] בשם ספר מועד כל חי ופתח הדברי. וכתב הכה"ח שאחרי ניסן יברך בלא שם ומלכות, וכ"כ באור לציון [ח"ג פ"ו אות ב'].

בברכה, צבי יוסף אלו לסק"ו

תגובת הרב משה ברוך קופמאן: ייש"כ על מכתבך. נא לעיין במאמרי לפרשת ויקרא ששם הבאתי הרבה מקורות בענין זה. ובאמת מה שהבאת מהח"ס בגליון השו"ע אינו כמו שכתבת שרוצה לומר כל תקופת ניסן אלא כוונתו לניסן של חמה שיש חודש ימים מתקופת שמואל (עירובין נו, א), ובזמנינו (משנת 1900-2100 למספרם) תקופת שמואל הוא 8 באפריל, ולכן יש עד 8 מאי. ולא מצאתי הוכחה שבימי ניסן רוצה לומר כל ג' חדשים של תקופת ניסן, אלא נראה הכוונה ניסן של חמה, אבל רק חודש אחד (ועי' דוגמתו בברכות לה, ב, "ביומי ניסן לא תתחזו קמאי" ובנדרים מ, ב מקוואות בימי ניסן, עיי"ש).

ועל עיקר מילתא שהקילו הפוסקים באירופה לברך עד אייר ואפילו עד סיון, היה זה מחמת הקור בחורף ולא היו האילנות מלבלבין עד אז ולכן כתבו להקל. אבל בארה"ב וכל שכן באר"י שכבר יש לבלוב בימי ניסן, אחרי 8 במאי כבר עבר זמנו אם לא מצד הזמן רק מצד המציאות. ולפיכך נראה שלאחר מכן צריך לחוש שכבר עבר זמנו ופוק חזי מאי עמא דבר.

עלה אבות

שיחת חולין ושיחת הילדים
ע"פ ספר הקול קול יעקב להרב יעקב נוימאן שליט"א

רבי דוסא בן הרפנס אומר, שנה של שחרית, ויין של צהריים, ושיחת הילדים, ושיבת פתי בנסיות של עמי הארץ, מוציאים את האדם מן העולם (פ"ג מ"א).

פירש רש"י ז"ל, שיחת הילדים - בחורים שעוסקים בדברי ליצנות ובני אדם רודפים אחריהם ע"כ. ורבינו יונה פירש ז"ל, שאותו השעשוע מושך את לבות בני אדם על ידי אהבתם את הנערים ונמצאת התורה מתבטלת ע"כ.

והנה איתא בגמרא יומא (דף יט:), "ודברת במ" (דברים ו, ז) במ יש לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים, רבי אחא אומר "ודברת במ" עשה אותן קבע ואל תעשה עראי. אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר "ודברת במ", במ ולא בדברים אחרים. רב אחא בר יעקב אמר עובר בלאו, שנאמר "כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר" (קהלת א, ח), ע"כ. ופירש רבינו יונה בברכות (דף ט: בדפי הרי"ף ד"ה ודברת במ) וז"ל, ושיחת חולין מיקרי כשמדבר בדברי הבאי, אבל כשמדבר בעסקיו לצורך פרנסתו אף על פי שאינה שיחה של תורה מותר עכ"ל.

הרי דמשמע מדברי רבינו יונה דכל דיבור שאינו לצורך, כמו צורך פרנסה, אסור מפני עשה זה [וכן הבינו המפרשים בדבריו]. וכן מבואר בדברי ר' אברהם מן ההר ביומא שם וז"ל, במ, כלומר בדברי תורה נתנה לך רשות לדבר אבל לא תהיה לך רשות לדבר בדברים בטלים, כלומר בדיבור שאין בו צורך, וכל שכן בדיבר הנמאס. שיחת חולין [פ"י] ללא צורך, עכ"ל.

ובפשוטו הוא איסור דאורייתא, שהרי הגמרא הביא פסוק ע"ז ואמר "עובר בעשה". וכן מפורש בדברי החרדים (פרק יב מצות שאפשר לקיימן בכל יום התלויות בפה

בקנה, אות כז). וכן משמע בספר בדק הבית להתורת חיים על שו"ע אה"ע (נדפס בסוף הספר גור אריה לנכדו).

אמנם הפרי מגדים הנ"ל (ריש סימן קנא) צידד דהוא רק איסור דרבנן, וכן הביא סוף סימן קנ"ו בשם הפרי חדש (או"ח סוף סימן ס"ז), דכתב בפשיטות דהוא רק איסור דרבנן. וכן כתב ר' אברהם מן ההר ביומא (שם ד"ה עובר בעשה) דהפסוק הוא אסמכתא והאיסור הוא מדרבנן כדי שלא יהא האדם רגיל בהם. וכן כתב בשו"ת חות יאיר (סימן ט וסימן קלט), ועיין בספר חפץ חיים (פתיחה עשין יב באר מים חיים בסו"ד) שכתב דלא מנה עשה זה משום דאפשר שהוא רק אסמכתא.

והנה יש להעיר מדברי רש"י ביומא (דף יט: ד"ה ולא בדברים אחרים). שיחת הילדים וקלות ראש ע"כ. והמגן אברהם (סימן קנו) האריך וכתב דבריו הביא מגמ' יומא דהשח שיחת חולין עובר בעשה, וכתב פירוש דברי גנאי וקלות ראש, ובספר חפץ חיים (פתיחה עשין יב באר מים חיים) הביא שרש"י חולק על רבינו יונה, דלרש"י שיחת חולין היינו דברי גנאי וקלות ראש, ולרבינו יונה קאי על כל דיבור שאינו של צורך. הרי דאין כל הדיעות מודים דשיחת חולין היא כל שיחה שידבר האדם, דלרש"י הוא דוקא דברים אסורים.

אלא דבאמת רש"י בסוכה (דף כח). פירש שיחת חולין - דברי הבאי ושחוק. ועיין בפירוש צביון העמודים על הסמ"ק (סימן טו אות ג) דמש"כ רש"י ביומא שיחת ילדים, כונתו לדברים בטלים בעלמא שאין בהם קלות ראש אך גם אין בהם תועלת, ושוב ציין לרש"י בסוכה דפירש שיחת חולין דברי הבאי, וכתב דדברי הבאי היינו דברים בטלים בעלמא. ועיין עוד בשלחן ערוך הרב (סימן קנו סעי' טז) דמשמע שפירש כוונת רש"י לכל דברים שאין בהם צורך.

תקנת בה"ב כתוב בשו"ע (סימן תצב סעיף א) יש נוהגים להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח, וכן אחר חג הסוכות, וממתנים עד שיעבור כל חדש ניסן ותשרי, ואז מתענים ע"כ. ברמ"א הוסיף שבאשכנז וצרפת נהגו להתענות, ועושין אותו כמו תענית צבור לקרות ויחל. ובפרי מגדים (משב"ז ס"ק א) כתב דגם אומרים עננו בשחרית של הש"ץ בין גואל לרופא ובמנחה, ומפטירין דרשו ואומרים אבינו מלכנו במקום שאומרים אבינו מלכנו בתענית. וזאת כשחל שני בתרא בערב ל"ג בעומר (כמו בשנה זו) שאין אומרים תחנון ואבינו מלכנו במנחה.

סדר זה נקראים בפי כל תעניות בה"ב, והסליחות נדפסו בכל הסיפורים אפילו במקומות שאין אומרים הסליחות. [בגליון הגר"י עמדין על שו"ע שלו מצא סימנא מילתא שסימן תצ"ב הוא ראשי תיבות תענית ציבור ביה"ב].

טעמו מצינו כמה מקורות לתענית בה"ב:

א) מקור קדום מצינו ע"פ הגמ' סוף קידושין (פא, א) "סקבא דשתא ריגלא". פרש"י דברגל יש מכשול כי אנשים ונשים באים יחד. ובתוס' שם (ד"ה סקבא) כתבו ויש אומרים לכך נהגו להתענות לאחר הפסח ולאחר סוכות.

ב) המרדכי (מסכת תענית סימן תרכט) הביא כעין זה, אולי חטאו מפני שהם ימי משתה ושמחה ובאו לידי עבירה, וכן הוא בטור ריש הלכות פסח (סימן תכט). מעניין, שבבעל הטורים כתב כפי שיטתו בפרשתן קדושים [שהיא תמיד בשנה פשוטה בימי בה"ב] (יט, כט) וז"ל, ומלאה הארץ זמא. וסמך ליה את שבתותי תשמרו לומר סקבא דשתא ריגלא, שאוכלין ושותין ושמיחין בשבתות. והיינו דכתיב (הושע ד, יא) זנות ויין ותירוש יקח לב. וכן כתבו המג"א והמשנה ברורה (ס"ק א).

ג) המרדכי (שם) וכן הבית יוסף (סימן תכט) תמהו על הטעמים הנ"ל דא"כ גם אחר שבועות יש לנהוג תענית בה"ב, ולכן כתבו טעם שאינו מחמת החטאים אלא כתפילה שצריכים גשמים בימי מרחשון, וכן יש מקומות שצריכים גשמים אחר הפסח עד הקציר כבני ניונה. ומעין זה כתב הש"ך (יורה דעה סימן רכ ס"ק לא). ובאליה רבה (סימן תצב ס"ק ב) ביאר דבימי אייר צריכים להתענות מחמת הקציר.

ד) האליה רבה (שם) הביא עוד טעם ממעגלי צדק, מחמת החטאים בימי חול המועד, כי בימי חוה"מ יש לחוש טפי לביזוי המועדות, כי בשבת ויו"ט הכל יודעים מה שאסור ומה שמוותר. אבל בחוה"מ הרבה נכשלים בהיתר דדבר האבד וצורך המועד ולכן תיקנו בה"ב. בזה מיושב כמובן הטעם שאין בה"ב אחר חג השבועות.

ה) הלבוש (סימן תצב) הביא טעם שבתקופות אלו יש שינוי גדול באויר, במרחשון מקיץ לחורף ובאייר מחורף לקיץ, ויש לחוש לחלאים ומתפללים שלא יזיק האויר. לפי זה פשוט דבחג השבועות לא שייך זה. ואפשר לומר דלכן באשכנז היתה התקנה, כי בארצות הצפוניות החוש יעיד שהחילוק בתקופות אלו גדול מאוד, שפתאום אחר פסח וסוכות הימים מתארכים הרבה והאויר משתנה, ולהיפך אחר סוכות בין יום ולילה הקור בא. משא"כ בארצות ארץ ישראל ובבבל אין השינוי גדול כל כך וכן לא במהרה בא ואין האויר מזיק.

מנהג אמירת היום עקב 'חולשת הדור' רובא דרובא אין מתענים בימים אלו, אבל **סליחות בזמננו** משנה ראשונה לא זזה ממקומה שאומרים הסליחות. כך הוא בארץ ישראל ברוב מקומות ובחוץ לארץ אצל בני הישיבות.

הבאנו שהמג"א והמשנה ברורה כתבו טעם התענית "שחוששין שמא מתוך משתה ושמחה באו לידי עבירה, כמו שמצינו באיוב שהביא קרבנות. והתענית במקום קרבן" א"כ לכאורה העיקר הוא הצום. ויש לומר, דמ"מ לא גרע מימי סליחות ועשיית שיש דגש מיוחד על התענית לתשובה ועם כל זה אנו מתפללים במקום התענית. וכן לפי הטעמים האחרים שהבאנו (כגון המרדכי והלבוש) גם התפילה תועיל לזה.

אבל דא עקא כי כמה מן הסליחות נתייסדו בשביל אלו המתענים דוקא, וא"כ מי שאינו מתענה צריך לזהר שלא לדבר שקר לפני בוראו ח"ו. וכבר העירו בזה הפוסקים, כי כבר בזמנם התחילו כמה מן הקהל שלא להתענות אף שבדרך כלל התענו. הבאר היטב כתב שכשאין מתענין לא יאמרו הסליחה של 'תענית צבור

קבעו' וכו', ובפמ"ג כתב שידלג רק תיבת צבור (הובא במשנ"ב ס"ק ה). המשנה ברורה (שם) כתב שהסליחה של 'אפפוננו מים' וכו' בודאי אין נכון לאומרה כל שאין צבור מתענים.

באשל אברהם (בוטשאטש) דחק קצת ליישב המנהג, שהכוונה "מצד שהיו זמנים ומקומות שהיו ימים אלו קבועים לתענית בכלל שארי תעניות".

ונביא כל החרוזים שיש בהם לשון של תענית מה שאינו שייך היום:

א) בסליחה ב' לשני קמא (אלקים בישראל) "פוקדין קדשו **צומות** לקבוע" - יש לומר דקאי על התקנה מעיקרא שקידשו ימים אלו לצומות, והמדקדים יאמר "פוקדין קידשו **תחינות** לקבוע". והכי יאיתא בסידור הגר"א (אשי ישראל) וסידור וילנא.

ב) בסליחה א' לחמישי (תענית) "**תענית ציבור** קבעו צרכים" - יש לומר "**תפילת ציבור**". כ"כ בסידור הגר"א אשי ישראל ובסידור וילנא, וכן הוא בלוח עזרת תורה להגר"א הענקין (ושוב נדפס בשו"ת גבורות אליהו סימן קסו אות א).

ג) בסליחה הנ"ל, "הקדשנו **צום** עוללים זקני אספות" - זו קשה מן הראשונה שאנו מדגישים שהכל מתענים, אלא ידלג מילים אלו (הוספת ללוח ארש קצירת האומר מאמר א אות קסב, סידור וילנא). ובלוח ארץ ישראל כתב שיאמר "הקדשנו **תפילה**" במקום צום. אבל נראה שהיום גם זה קשה, כי גם בתפילה אין הכל משתתפים - עוללים וזקנים, ואינו כמו תעניות ציבור שנאמר "קראו עצרה" שהכל נתאספו להתפלל.

ד) בסליחה א' לשני בתרא (אפפוננו) "פצנו בהסכמה אחת **תענית** שני וחמישי שני" - יאמר "תפילת שני" וכו'. וראה באדר"ת שיח התפילה (אות כט), סידור וילנא.

ה) ונראה להוסיף, שמה שאומרים שם, "ש-די עשינו את **שלנו**" לכאורה קשה לאומרו כשאין מתענים. והמעין בסליחה יראה שכל כולו על התענית נאקה ותשובה וצדקה סותרות רוע גזירות, שהכוונה לצום קול ממון. והלואי שעשינו תשובה בהאי זימנא. וכנראה מטעם זה כתב המשנה ברורה שידלגו את הפיוט לגמרי. אבל עכ"פ נראה שהמדלג המלים "עשינו את שלנו" לא הפסיד.

עוד יש להעיר על הפזמון לשני בתרא (ה' ה'), שבאליה רבה (סימן תקפא ס"ק י) הביא מספר חסידים (סימן רג) דלא יתכן לומר הפיוט הזה אלא א"כ בכה המתפלל או שבוכים הקהל, כדי שלא יהא דובר שקרים כשאומר "יהי רצון מלפניך שומע קול בכיות וכו'", ועכ"פ יזהר לאמרו מתוך רגשי הלב ולא אם לבו בל עמו.

אבינו מלכנו בתענית הנה עיקר אמירת 'אבינו מלכנו' נהוג בעשרת ימי תשובה, כפי **ציבור ובה"ב** שנראה מהבקשות "חדש עלינו שנה טובה", "כתבנו בספר וכו'". אלא שבהרבה מקומות מקובל לאמרו גם בתעניות ציבור. לכאורה מקור הדבר שמצינו בתעניות גשמים שהתפלל רבי עקיבא באבינו מלכנו. וכן הביא בפרי מגדים שיש מקומות שאומרים אבינו מלכנו בתענית ציבור. וראיתי שבהרבה מקומות נוהגים גם בימי בה"ב לומר אבינו מלכנו. ובשלמה כשהיו מתענים שפיר יש לומר דינו כתענית ציבור. אבל היום שאין מתענים רק אומרים סליחות לכאורה צ"ע מה שאומרים אותו. ואין לומר טעם אמירתו משום הסליחות, דא"כ גם בימי הסליחות יאמרו אבינו מלכנו, ומה גם שבימי הסליחות יחידים מתענים ואעפ"כ אין אומרים אבינו מלכנו, דדוקא בעשי"ת או בתענית ממש אומרים. א"כ למה יאמרו אבינו מלכנו כשאומרים סליחות בה"ב. ובלוח עזרת תורה (שם) כתב הגר"א הענקין שאומרים אבינו מלכנו אע"פ שאין מתענים. אלא דיש לעיין דאם היום קגרם למה לא יאמרו אבינו מלכנו גם בתפילת מנחה, כמו שהיו נוהגים כאשר היו מתענים.

סליחה גם הסליחה א-ל נא רפא' וכו' נתקנה כדי לאומרה בזמן צרה ומגיפה ולא **לתחלואי** בכל פעם. ואף שאומרים אותה בתענית ציבור, יש לומר שהוא כעין תענית **ילדים** ציבור שאז יש כ"ד ברכות (כדאיאתא בתענית טו, א), י"ח שבכל יום, ומוסיף עליהם "עננו כשענית לאברהם" [ויכולו בגואל ישראל], אבותינו על ים סוף, יהושע בגלגל, שמואל במצפה, אליהו בהר הכרמל, יונה במעי הדגה, דוד ושלמה בירושלים. וא"כ הא תינח בתענית ציבור ממש דדמי לתענית, אבל מחמת סליחות בעלמא אין אומרים אא"כ הוא עת צרה. והא ראייה דבימי סליחות ועשי"ת אין אומרים, שמע מינה שהצום קא גרם. וא"כ למה יאמרו בה"ב דלא עדיף מימי הסליחות, אלא שבזמנם שהיה כדן תענית ציבור ככתוב ברמ"א ניחא, אבל היום צ"ע.



האדרת (יושב בצד ימין של השלחן) בחתונת בנו

עלה חומרא Split Stringencies

Rabbi Hillel Shimon Szimonowitz

Rav Belsky zt"l writes (*Shulchan Halevi, Birurim, siman 10*) that it is forbidden to ask someone else to open a package or bottle for you on Shabbos because of *lifnei iveir*. Even though those who are lenient about this issue are following the *psak* of a competent Posek, nevertheless those who are *machmir* should be stringent regarding *lifnei iveir* as well. [Rav Belsky gives additional reasons not to ask someone else to do this for you (*shlichus, amirah b'Shabbos, and zilzul bichvod chaveiro*), but this article will focus on *lifnei iveir*.]

Rav Belsky remarks that one can be *mefalpel* whether this is truly *lifnei iveir*. And the publisher's notes refer the reader to *Shu"t Kesav Sofer YD 77* and the *Mabit Chelek 1 siman 21*), according to whom it would not constitute an *issur of lifnei iveir*. (See "Halachos of Opening Packages on Shabbos," *Aleh Zayis* edition, pp. 69-73, where various opinions are discussed.)

The *Shaar Hamelech (Lulav 7:25)* discusses the query raised by Rav Yaakov ben Na'im concerning whether someone who is *machmir* not to smoke on Yom Tov may be *metaltel* a pipe for someone who is lenient. Do we consider the pipe a *kli shemelachto l'issur* since he is *machmir*, or is it not *muktzeh* since there are those who are lenient? And he brings a proof from *Sukkah 42a* that a woman may be *metaltel* a *lulav* even though she has no use for it, because since her husband needs it, it is not *muktzeh* for her.

Rav Shmuel Barenbaum, son-in-law of Rav Akiva Eiger, in his *Maaseh Choshev* (a commentary to *Shaar Hamelech*), suggests that the proof can be refuted, since the woman is obligated to serve her husband, whereas a nonsmoker is not obligated to serve the smoker.

The Steipler zt"l (*Kehillas Yaakov, Shabbos, siman 23*) asks how the *Shaar Hamelech* can consider the pipe a *kli shemelachto l'heter*

on the basis that for the smoker it's permitted, if according to the stringency of the nonsmoker it's a *kli shemelachto l'issur* for the smoker as well. He suggests that perhaps the nonsmoker on Yom Tov accepted this stringency only regarding the *issur of hav'arah* on Yom Tov, whereas regarding the *issur of muktzeh* he never took this stringency upon himself.

The Steipler adds that for this reason there is also no issue of *lifnei iveir* here, because the *chumrah* was taken on only regarding the *issur of hav'arah* on Yom Tov, and not regarding the *issur of lifnei iveir*. This is obviously a greater *chiddush* than the above, since *muktzeh* is *d'Rabbanan* and *hav'arah* is *d'Oraisa*,

and we can easily understand why someone who is *machmir* regarding a *d'Oraisa* might be *meikil* regarding a *d'Rabbanan*; whereas *lifnei iveir* too is an *issur d'Oraisa*. Be it as it may, according to the Steipler one can split his stringency and be *machmir* regarding *melechtes Shabbos* and therefore refrain from opening bottle caps himself, while at the same time be *meikil* regarding *lifnei iveir*.

On a similar matter, I once asked Rav Moshe Sternbuch *shlita* the following:

If someone is *machmir* to "ibber-maaser," meaning that when he buys products of Eretz Yisroel, even with a good *hechsher*, he takes *terumos* and *maasros* again, either because he's concerned that the level of *ne'emanus* needed for *terumos* and *maasros* is more than the level needed for basic *kashrus*, or in case they were mistakenly not taken. May he do so on Shabbos, since it is forbidden to be *mafrish terumos* and *maasros* on Shabbos?

Rav Moshe Sternbuch *psakened* that he may do so on Shabbos. It would seem that the logic is the same as above. The *machmir* undertook his *chumrah* only regarding *terumos* and *maasros*; regarding the *issur of hafrashah* on Shabbos, he is relying on the *hashgachah*. This case is similar to the one of *muktzeh*, above, since the *issur of hafrashah* on Shabbos and Yom Tov is also only *mid'Rabbanan*.



Harav Moshe Sternbuch shlita

קול עלה Hashgacha Klalis?

In last week's article, the *Sifsei Chayim* explains the concept of *hashgachah of klalus hamin* as Hashem "increases or decreases the total number of creatures in existence, down to the last tiny ant and amoeba ... how many drops of water [there are] in the ocean." This seems more like *hashgachah pratis*.

The *Chinuch (Mitzvah 169)* describes *hashgachah klalis* this way: "All *minim* will always exist and will never be totally eradicated." This is *mashma* not that there will necessarily be a specific number of animals, but that the species as a whole will exist forever.

Zevi Kleinbard

הערת המערכת: ענין זה של השגחה פרטית וכללית כבר נידון בארוכה ע"י רבותינו הראשונים והאחרונים, ואין כאן המקום להרחיב את הדיבור בענין עמוק זה העומד ברומו של עולם. רק זאת מצאנו לנכון להעתיק בזה מה שהובא בשם מרן הגרא"מ שך זצ"ל בספר לולא תורתך וז"ל, כלל ישראל לא קיבל דעה זו! בירושלמי כתוב לא כך (ירושלמי שביעית פ"ט), הובאו דבריו בתוס' עבודה זרה טו, ב ד"ה דימוס: "אפילו ציפורא קלילא מבעלדי שמיא לא מתצדא. כל שכן בר אינשי". ועי' בתחילת ספר חזו"א או"ח שהעתיק שם מאמרי חז"ל ל"התעוררות לעמל התורה, לאמונה, לתורה ולקדושה", והעתיק שם את דברי תוס' אלו בשם הירושלמי

